

YAZARIN KİMLİYİ, yaxud sözün görkəzmə üzü

1. Portretdən ümumi cizgilər

Yəqin ki, yardımçı başlığı oxuyan hər kəs yazı boyu gözünü gəzdirməzdən əvvəl həmin andaca düşüncəsindən keçirəcək: niyə «portretdən ümumi cizgilər?»

Birbaşa suala cavab vermək niyyətim yoxdur. Amma bir həqiqət var ki, yazının taleyi əvvəlcə bizim düşüncəmizdə həll olunur. Müxtəlif, bəzən də ziddiyyətli fikirlər qarşı-qarşıya gəlir, əgər belə demək mümkünsə, fikirlərin savaşıdan keçirsən. Əvvəlcə doğru bildiyin, üstelik də inadına görə mərdliyinə güvəndiyin bir qənaət önə çıxır. Sonra başqa bir qənaət bütün gücü ilə onun qarşısını kəsir. Fikirlər savaş meydanında bəllənir. Hansınınsa, hansı səbəbdənsə bəxti gətirmir. Deməzdim geriyə çəkilir və hətta onu da deməzdim ki, vaxtından əvvəl vurulub qanına qəltan olur. Bəlkə, özünü toparlamaq, daha yetərli bir məqam üçün zamanı gözləmək əsas olur. Hər halda, hər bir yazı üçün başlanğıcda savaş qaçılmazdır.

Qulu Məhərrəmli haqqında yazmaq - Qulu Məhərrəmli yazmaq məni həmişə düşündürüb, onun görünən və görünməyən tərəflərini gözlərimin önündə canlandırmağa çalışmışam. Və görmüşəm ki, qeyri-adi fikir cəngəlliyi ilə üz-üzə qalırım... bu da mənə «yəqin hələ vaxtı deyil» qənaəti yaradıb.

Qulu Məhərrəmli həm də çətin oxunan «kitab»dır. Bütün həyatını yazı içərisində keçirən bir qələm adamı üçün gərək çətin oxunan kitab olmasın. Axı oxumadan, öyrənmədən yazmaq da mümkün deyil. Ona görə «həm də» köməkçi nitq hissəsinin yardımından burada təsadüfi istifadə etmirəm. Qulu Məhərrəmliyə görünən tərəfləri də az deyil. Publisist kimi, nəzəriyyəçi-jurnalist kimi, ssenarist-yazıçı kimi... onun kimliyi heç bir mübahisə doğurmur. Çətinlik isə onun mübahisə doğurmayan tərəflərini sözə çəkdikcə alt qatda daha çox mətləblərin olduğunu görməsindədir. Beləliklə, fikirlər şəxslərinin başlıca istiqamət hansı olur?.. bax, bu barədə istər-istəməz baş sındırmalı olursan.

...Yəqin ki, rəssamlar üçün də çətin çəkilən portretlər var. «Cokonda»nın məktəb olmaması elə onun çətin çəkilməyi ilə bağlıdır. Rəssam «Cokonda»nı bir dəfə yaradır. Ola bilsin ki, kimlərsə onun hansısa cizgisini əxz edir və bu cizgini çəkdiyi portretdə əks etdirə bilər. Amma bu portret yenə də Cokonda qədər heyrət doğurmur.

Qulu Məhərrəmli kimi portretləri də (əlbəttə, belələri azdır və bəlkə, çox azdır) zaman xəsisliklə yaradır. Ona elə məzmun, elə forma, elə tale bəxş edib ki, hətta öz yetirmələri belə istəsələr də onu təqlid etmək gücündə deyillər. Hər hansı bir mətləbin şərh vaxtı onun üz cizgilərinə diqqət etmişəm. Əgər mətləbə ironik münasibəti varsa, bunu qabaqcadan ciddiyyə almır, sanki bütövlükdə qəbul edir, ustalıqla şərh verir, mətləbi çözdükcə, mahiyyətə vardığıca tənqidə davam gətirməyən tərəfləri üzə çıxarır. Və finalda qəflətən sanki «görünən budur» görkəmi ilə münasibətini göstərir. Hətta bir çox hallarda məsələnin obyektiv və subyektiv tərəflərini sistemli şəkildə şərh edərək nəticəni oxucunun (dinləyicinin) ixtiyarına buraxır. Hər kəs nəticə çıxarmaqda azaddır. Elə bu fikrə söykənib belə bir hökmü də vermək olar. Qulu Məhərrəmli düşüncə demokratizminin yeni zamanda təkəffüf ifadəçisi deyil, həm də yaradıcısıdır.

(Davamı 3-cü səhifədə)

(Əvvəlki 1-ci səhifədə)

Qulu Məhərrəmliyin yazı nitqi ilə sifahi nitqinin arasındakı sərhədlər də asanlıqla ayrılır. Bəzən onun dilində hazır yazını öz düşüncəsindən oxuyurmuş kimi görürük. Bəzən də yazısını oxuyanda sanki onun sifahi nitqini dinləyirik. Bu da onu göstərir ki, o, hərəkdə olan düşünce mexanizmini hərəkdə götürən, daimi fəaliyyətə sövük edən hansı qaynaqdır? Təkcə zəngin mələm, gündəlik hadisələri izləmək, proseslərin idarəolunma mexanizmini qavramaq... bütün bunlar əsasdır, şübhəsiz, düşünce mexanizminin hərəkdə olmasında bu cəhətlərin hər birinin özünəməxsus rolu var. Ancaq Qulu Məhərrəmliyin mədəniyyət portretini ən müxtəlif rənglər çalarlarından istifadə ilə yaratmaq istəyən hər kəs hiss edər ki, daha əsaslı səbəb də var: çünki bir çoxları üçün deyilməsi mümkün olmayan (ən azı çətin olan) mətləbləri Qulu Məhərrəmliyi çox asanlıqla, demək olar ki, əziyyət çəkmədən, normal, adi yanaşma ilə çözüür. Özü də ehtısalıqla çözüür ki, sap yarı yolda qırılır.

...Mən tərəkmə mühitində böyümüşəm. Qəssablardan fərqli olaraq tə-

hayatımızın tənzimlənməsində az rol oynayıb. Qulu təbiət etibarlı sözlərinin nəticə verib-verməməsindən asılı olmayaraq, öyünən deyil. Ancaq onun baş verən hadisədən sonra çəkdiyi ağrısını oxucusu da, dinləyicisi də duyurmuş kimi cəddətli çətinliklərdir. Çünki onun çox ciddi vətəndaşlıq mövqeyi var. Öz təbiri ilə desək, okeanda gəmi batırsa, bu prosesin ağıllı, ya ağılsız olmasına heç bir dərəcə yoxdur. Qulu ümumi gəminin təəssüf mövqeyini həmişə uca tutur.

Qulu Məhərrəmli kimi jurnalistlərin mədəniyyət mühitinin arınması üçün gücünü heç vaxt əsirgəmir. Arınma deyin, yadına bir epizod düşür. Görkəmli alim Nizami Xudiyevdən 70 illik yubileyindəki çıxışından bir məqamı yada salmaq istədim: «Evinizə süpürgeç kimi sükulanların sonra adını süpürməyini də görmək necə ağırdır?!». Süpürgeç obrazı heç də monfı obraz kimi xarakterizə oluna bilməz. Süpürgeç məişətini təmizləyir. Ətrafa yaydığı, üfunətli, mikrobları, virusları ilə insanları xostələndirən bələkə zibili təmizləyir. Bir də var, mədəniyyət mühitimizin süpürgeci. Bu məqamda atıq süpürgeç obrazı iki bir-birinə zidd tərəfə ayrılır. Biri rühumuzu, mədəniyyətimizi saflaşdırmaq istəyində olsa da, digəri mədəniyyət

Qulu Məhərrəmliyə və bir-iki nəfərdən çox incidim. Əlbəttə, «Kredo» qəzetinin səhifələrində ardıcıl yazılar yazdım. «Kuala pəncəsi», «Ağıl duası», «Yaza bilməməyin faciəsi»... kimi yazılarında qərozkarlara tutarlı cavab verməyə çalışdım. Əlbəttə, Qulu Məhərrəmli və Aqil Abbasın, Rəşad Məcidin də ünvanına gileyimi gizləmədim. Axı heç olmasa, onlar «Kredo» qəzetini kifayət qədər yaxşı tanıyırlar. Bu qəzetdəki yazıların məqsəd və məramını az-çox bilərlər. Ancaq onun məsələnin üstündən sükutla keçməsidir. Doğrudur, gileyim yəqən obrazlar bu və ya digər dərəcədə ətrafda bulundurlar. Qulu Məhərrəmli isə 65 illik yubileyi münasibətilə «Xüsusi buraxılışı» «Kredo» qəzetinə həvalə etdi. Necə deyirlər, bir-birimizin yayın ələdik. Demək olar ki, keçmiş yada salmadıq. Ancaq mənə xoş gələn o idi ki, Qulu Məhərrəmli bütün varlığı ilə «Kredo» qəzetinə inamını açıq-aşkar bildirdi. Səz, mətbuat, düşünce məsələsində nüfuzlu ekspert olan Qulu Məhərrəmliyin mövqeyi hər halda açıq qəlbli hər kəsi qürurlandırmaya bilməz.

Jurnalist üçün açıqlıq, sərhəd səbəstiyli şübhə yoxdur ki, üstünlükdür. Onun təbiətindəki bu üstünlük, həm də onun cəmiyyətdəki qərozkarlardan,

maq istədikləri həyatı gülo-gülo yaşamaq istəyirlər.

Qulu Məhərrəmliyin təbiətindən gələn yumor hissi onu ən çətin məqamda belə tərk etmir. Hətta müxtəlif yumor qəbul edə bilmirsə və bu qəbul edilmezlik mühitin xəstəliyindən irəlilərsə, onda Qulu Məhərrəmliyin nitqində yumor asanlıqla sarkazma çevrilir, ironiya açıq-aşkar görünür. Və necə deyirlər, hər kəs özünü yetirdirməkdən başqa yox görmür. Bütün bunlar Qulu Məhərrəmliyin həyatsevərliyinin təbiət rəngləridir. O, həyatsevərliyi bir nemət kimi ruhdana daşıyır və asanlıqla ətrafına pay-püşk edir. Düşüncələrinin bu məqamına çox uyğun gəldiyindən Rəşad Məcidin müğəbilçilərinə yeri gəlmiş hesab edirəm: «Qulu müəllim mənim üçün nikbinlik və şüxluq nümunəsidir». Yadımdadır, beş il əvvəl (indi on beş il əvvəl - Ə.X.) Qəzza seminarına gəlirdik, artıq mən 45 yaşındaydım və 35 yaşlı «Ağsaqqal» iti yumorunu müasirliklə edləncə özümün on il sonrakı halını düşünüb nikbinləşirdim. O, son dərcə ciddi auditoriyaya da, açıq həvadə Dancılıq balada keçirilən bir qədər səbəstə tədbirlərdə də, yuxarıdan tam açıq, rahat danışma bilikliyi «dost məclis»lərinə də ovaqatını mühitə uyğunlaşdırma bilikliyi, auditoriyaya danışmağa qoymurdu». Göründüyü ki-

YAZARIN KİMLİYİ, yaxud sözün görkəzmə üzü

1. Portretdən ümumi cizgilər

rəkəmə kəsdiyi heyvanın acı bağırsağını ustalıqla çözüür. Hər dəfə atamın əllərinə baxanda az qala demək istəmişəm ki, (bəlkə də deməmişəm) bu qədər ehtiyat nəyə lazımdır; çək, qırıldı, bir də təzədən çəkərsən... Atam da sanki məni sözsüz sualımla cavabı üçün arxayın salıb: «Yox, olmaz» söz qırılır, bağırsağın ifrazatı etə dağılır.

Mən də məsələni çox çözmürəm. Qulu Məhərrəmli ona görə mətləbi (ən qorxulu mətləbi) arxayın çözüür ki, özünə güvənci var. Özünə güvənci isə artıq formalaşmış xarakterdir. Demək, Qulu Məhərrəmliyin düşünce mexanizmini hərəkdə götürən əsas güc mədəniyyətinin öz xarakteridir, orijinal təbiətidir. Yəni, Rumisayaq desək, göründüyü kimi olmaq bacarığdır, oldu-ğu kimi görünmək cəsarətidir.

Qulu Məhərrəmli çıxışlarında və yazılarında sözü soyuq silah səviyyəsinə qaldırır. Amma onu o qədər ustalıqla işlədir ki, söz yaralamaqdan çox yaranı sağaltmaq vasitəsinə çevrilir. Təqdir etdiyi də, tənqid etdiyi də onu başa düşmək, anlamaq, nə demək istədiyinin axırına yetmək, bir sözlə, onun aurasına daxil olmaqdan başqa çıxış yolu görmür. Beləliklə, Qulu Məhərrəmli oxucusu (dinləyicisi) ilə özü arasında məntiqin gücünə körbü yaradır. Həmişə onun xüsusi təsir dairəsi olan şəhəti var.

Baş verən hadisələrin arxasında sürünməkdə jurnalist üçün faciədir. Hadisələrin başlanğıcından əvvəlki məqam Qulunun əsas tədqiqat obyektidir. O, sanki yerin altındakı uğıltunu qabaqcadan duyur, hücum üçün gələn suvarinin atının ayaq səslərini çox uzaqdan eşidir deməzdiniz, hiss edir. Ona görə də Qulunun həm sosial, həm siyasi, hətta iqtisadi proqnozları əsaslandırılmış olur, vaxtından əvvəl xəbərdarlıq mahiyyəti daşıyır.

İnamam ki, bir qərənəzində, hətta bir qərənəzində o bir tərəfdən də neçə il sözlümüzün içinə alsaq, Qulunun ən çətin məqamlardakı çıxışlarında ifadə olunan öngərmələri ümumi

mühitimizin yaxşı görünən tərəfini süpürüb atmaq niyyətindədir.

Qulu Məhərrəmli insanların gözü açıq olmasına - həyatımızı, məişətimizi, mədəniyyət mühitimizi hansı süpürgeçəyib etibar etmək üçün göziyaqlıqla çağırır.

Mən bu qeydlərdə Qulu Məhərrəmliyə qətiyyətlə idealizmə etmək niyyətində deyiləm. Təbiət etibarlı müstəqil olan, fikir və düşüncələrində səbəstiyli ilə fərqlənən insanların da səhvləri az olmur. Qulu Məhərrəmli də, zənnimə, bu qəbildən istisna deyil. Uzun illərin o biri üzündə qalmış acı bir xatirəni yada salmaq istəyirəm. Kimirlərin təhriki ilə (indi həbsxana barmalıqları arxasında olanlar da var) «Kredo» qəzeti qara rəngə salınırdı. Və Mətbuat Şurasındakı ziyalılar da buna göz yummuşdular. Şübhəsiz, oradakı ziyalı yapıcısına bürünənlərdən nəse ummağa dəyməzdi. Ancaq mən

bədxahlardan bulanığı sudan nəse axtarılandan mühafizəsini yarıdır: «Yeni sənin axtarmasına ehtiyac yoxdur. Örtüdə olan nə varsa, mən onun hamısını açıq deyirəm». Bu keyfiyyət qarşı tərəfi silahsızlaşdırmaq, tərkisilahlı etmək gücdür.

Qulu Məhərrəmli həyat adamıdır. Bütün qaynarlığı, düşüdüyi mühitə ərazini kompleks halında görmək və nəzarətə saxlamaq imkanına malikdir. Bir anda onu əhatə edən mühitin nə istədiyini, amma əslində, ona nəyin lazım olduğunu yerində qavrayır. Nitqini, düşüncəsini bu istiqamətdə səfərbər edir. Ona görə də asanlıqla auditoriyamın nəbzini tuta bilir, əhəngləri öz nitqi ilə nizamlayır, həyətsevərliyi ilə mühitə özünə qarşı rəğbət oyadır. Axı insanlar həyatı sevirlər, yaşamaq istəyirlər, özü də səvdikləri, yaşa-

ma, cizgilər Qulu Məhərrəmliyin həyatsevərliyi tərəfinə güzüy tutur. Rəşad Məcid doğru deyir, adam onunla özü demis, dost məclisində olanda sanki həyatın bir gün sulu gedəcək bir bağ olacağını inanmır. Varlığınıza istəyənə bu həyatın həmişə güllü-çiçəklili - Qulu Məhərrəmliyin təbiətinə uyğun desək, güllü, təbəssümlü olacağına inanır.

Yaşamağın çox üzü var, əvvəllər ədəbiyyatdan öyrəndiyimiz sayaq desək, sürünə-sürünə yaşamaq da var. Həyatının çoxunu göy üzündə, şahinlərsayağı süzürək yaşamaq da var. Amma həyatın əsl üzü həyatın içində olmaqdır, onun nəbz əhəngini öz ruhunda duyumaqla yaşamaqdır. Qulu Məhərrəmliyin həyat və yaradıcılıq yolu həm də yaşamaq döstürüdür - həyatı sevərək yaşamaq döstüdür.

Yuxarıda «Portretdən ümumi cizgilər» demədim, üstəlik Qulu Məhərrəmliyə «çətin oxunan kitab kimi» gördüyümü də ətraf etmişdim. Amma indi onu deyirəm ki, sözlümdə yanlışlamışam. Daxilən zəngin portretləri neinki rəssam üçün rənglərə, ələ yarıcı üçün də sözlə ifadə etmək çox çətindir. Çətinidir, ancaq mümkündür. Əgər daxili-mədəni gücü yazı səfərbər edə bilirsə, «düşüyür asan əyləmə» niyə çətin olsun?

...Hər bir yazıdan əvvəl edə bil qarışığa düşürəm. Həra baxsam, qatı bir zülümət içində özümü hiss edirəm. Bu dəfə də belə oldu. Ancaq çox kəməndi. Dövrümüzün tənqid və təqdir olunan siması kimi Qulu Məhərrəmliyin gülo-güzləri öz işığı ilə düşüncələrim nurlandırır və məni qarışığdan işığıyla çıxaran güc çevrilir.

Bir daha inandım, lap uzaqda olsa belə, işığı gör, işığı get, on yaxşı belə- lədiyə düşdü.

(Davamı 8-ci səhifədə)

(Əvvəli 3-cü səhifədə)

Bütün portret jurnatında yazılan yazılardan hamısında ümumi olan bir suala cavab var: portretini çəkmək istədiyiniz obraz kimdir?... Bundan sonra gözlərimiz kimlini necə çatıb? Hansı həyat yolunu keçib?

Kimsə deyə bilməz ki, mən portretini yaratmaq istədiyimi obrazı axıra qədər qavramışam. Axıra qədər qavradığımı üçün onun obrazını müəmməl sevizədə çəkmişəm... bu, çətindir.

Bütün hallarda, artıq yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, açılmayan tərəflər tapılacaq ki, yazıya gəlmiş, sözə gəlmiş.

Yazı prosesi bir axındır. Sanki fikir, düşüncə bəndlərini açarsan, sel öz məcrasını açaraq mənəibinə doğru can atır. O, başqa məsələdir ki, nə dərəcədə obrazı qavramısan? Onu görürsən və görünməyən tərəfləri dərk etmisen və bu qavradığını, dərk elədiyini sözün içərisinə yığaraq, söz qalbindən keçirərkən qolbındakıları demək imkanı qazanmısan.

Xoşbəhtlikdən Qulu Məhərrəmi adi və qeyri-adi (bəli, qeyri-adılıqları da az deyil) tərəfləri ilə cəmiyyət tərəfindən qəbul olunur. Asan məsələ deyil, radikal yönümlü tərəflər səni kəskin rəng bölmü ilə özünə tərəf çəksin, yaxud da atəsləsin - siyasi müstəvini müsbət, ya qeyri-müsbət tərəfi Qulu Məhərrəmi ilə itələmək üçün heç bir bəhanə tapa bilmir. Səbəbi də odur ki, onun düşüncə imkanları yalnız obyektiv müstəvidə reallaşır. Qərəzsizlik onun həyat düsturudur. Ona görə də istər iqtidar, istər müxəlifət Qulunun təqəddir və təqəddirlərini həqiqi meyar kimi qəbul edir: hətta açığı gəlsə belə...

Qulu Məhərrəmi yaradıcılıq yolu etibarilə çox problemləri dəf edib. Özünü reallaşdırana qədər, kimliyini təsdiq edəndə qədər qəza-qədarın verdiyi bütün imkanları (həm də imkanlılıqları) özünün həyat aşırımından keçirir. Onun həyat və yaradıcılıq yolu, sözün həqiqi mənasında, həyat uğrunda mübarizə mahiyyəti daşıyır. Əslində, bu yaradıcı insan yaradıcılığı ilə, sözü ilə, nitqi ilə həyat uğrunda mübarizənin dərslərini yaradır.

Açıq. Qulu Məhərrəminin doğulub ilk yaşlarını keçirdiyi mühit haqqında mənim o qədər də aydın təsvirimin yoxdur. Ancaq bir neçə faktı soykəməli bəzi fikirləri sözə çevirə bilərəm.

Qulu Məhərrəminin atası və anası kimdir? Hansı işin, peşənin, sənətin sahibi olub? Dağıq və aydın heç nə deyə bilmərəm. Ancaq mülahizə imkanlarını kimsə mənə qadağa qoya bilməz. Qulu Məhərrəmi haqqında yazılmış (əslində, ayrı-ayrı müəlliflərin məqalələri, düşüncələri toplanmış) kitabda («İşgüja doğru», 2014) onun atası Məmmədqulu Məhərrəmi haqqında yazılmış («İşgüja doğru», 2014) anası Mirvari xanımın su-killəri var. Şkillərdə görünən obrazları yazı onlar haqqında müəyyən qənaətlər deyir. Adı, sıradan kəndli obrazlarıdır. Ata da, ana da yarı yaşını keçmiş (50-dən yuxarı) qurkəməndir. Yəqin ki, bu dövrdə Qulun heç olmasa, yeniyetməliyə çatmış durumda olacağını düşünmək olar. Və...

Bəli, bunu da demək yerinə düşər, bəlkə də ilahi bir nizamın qanunauyğun təsirli Qulu Məmmədqulu oğlu Zəngilan rayonunun Babayılı kəndindən Şuşa internat məktəbinə göndərilir.

Mən deyə bilmərəm, Qulu Məhərrəmi nə dərəcədə bu mülahizələrlə barışar, ya barışmaz; hansı imkanı ailə ellinci illərin ikinci yarısından xeyli keçmiş, 60-cı illərin əvvəllərində uşağının ailədən ayrılıb internat məktəbinə göndərildiyinə razılıq verir. Əslində, bu, Qulunun taleyində onun bəxt

ulduzunun özünü təsdiq gücü idi. Bəli, bu, tale qisməti idi. Qulunun doğulub, uşaqlıq yaşını keçirdiyi evin şəklinə baxınlar. Biri qatlı, açıq eynvəl evin üstünər üzərində dayanan damını demək olar ki, təkrar-təkrar nəzərdən keçirirəm. Elə bil ki, ev bir himə bənd olacaq qalaq üstündə bərqərar. Dəmi öz gücü ilə saxlayan sütunlar, bir qapı, iki pəncərə, qupquru həyat... Heç Nuh ayyamında da bu həyətə su axmayıb. Birce otun düşməsi də görünür. Yan tərəfdə, dəyosən, yarımqırç bir tikili də gözə deyir. Yardımcı tərəf olacaq, bəlkə, mal-qara saxlamaq üçün tövlə kimi nəzərdə tutulub... hər halda, evin son dərəcə miskin görkəmi ailənin durumu haqqında kifayət qədər informasiya verir. «İnformasiya» yazmaq istəmədim, nağıl danışır, - deyədim. Ev başdan-baş a əsl nağıl məkandır. Qulu Məhərrəmi bu nağıl içində doğulub. Və mənə elə gəlir ki, gözüni açıb həyata baxdığı zəmandan bəri elə bu nağılı çözmək, elə bu nağılın mahiyyətini açmaq üçün yaşadığını dərk edib.

Evin qabağında geniş Qulu Məhərrəmi də görünür. Və onun obrazı ilə nağılı çözdükə, ev gözlerimizdə fonu

kannın lider obrazı olaraq artıq təkcə Qarabağ yox, dünya düzünü uğrunda mübarizə çevrilmədi. Və o, yaxşı bilirdi ki, dünya düzünü uğrunda mübarizə həm də Qarabağ uğrunda mübarizədir. Əgər belə demək mümkün, həm də Babayılı kəndində qəmsən, sanki sülhənlərdən asılmış evin özü də qaytarmaq elə dünya düzünündən asılıdır.

Yazarın kimliyi haqqında həqiqəti demək, yəqin ki, bütün zamanlarda nisbətini saxlayacaq. Amma hər zaman onun özünə uyğun elə simaları var ki, onların dediklərini mütləq olmasa belə, həqiqət kimi qavramaq bəzən çətin, Ən azı inandıqlarımızın sözlərinə inanmalıyıq, qənaətlə tapınmalıyıq.

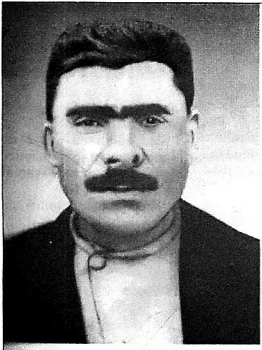
Qulu Məhərrəmi haqqında çoxları fikir söyləyib, söz deyib. Onun kimliyini şəhidlik göstərmək istəyib. Belələri çoxdur. Əsaslandırılan qənaətlər, fikirlər də az deyil. Ancaq Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədri, Xalq Yazıçısı Anarın qənaətləri özərindən süktə keçməyi haqqımız yoxdur: «Qulu Məhərrəmi müasir televiziya məkanında öz sözü ilə seçilən jurnalistlərdəndir. Siyasi şərhçi kimi onun hadisələrə obyektiv, hərtərəfli münasibəti, görünməyən, alt qatlara, qaranlıq məqamla-

cüdüdür. Yəni həyatımızın hansısa qaranlıq tərəfinin tərkibində imtina etmək, işıqlı tərəfinin hansısa səhifələrini şübhə altına vermək olardı. Ancaq unutmayaq lazımı deyil ki, işıqlı tərəfin yolu qaranlığın içindən keçir. Qulu Məhərrəminin üstünlüyü ondadır ki, o, pedantısayığı, çhəkməçılığa qararı inkar edib ağdan yapışdır. Obyektivi olduğı kimi görməyə çalışır. Əgər belə demək mümkündürsə, obyektivi olduğı kimi görə bilir. Bu cür dünyagörüşü Quluya asan başa gəlir. Bəlkə də onu hansısa tərəfəyə əyləmək günahlı bilənlar də orata çıxır. Digər tərəf onu güclünlün müdafiəçisi kimi də təqdim edir. Ancaq bu münasibətlər, bu ziddiyyətli mövqelər Qulunu öz yolundan döndərə bilmir. Səbəb də budur ki, onun həqiqət haqqında ölçüləri özünə xasdır. O, yaxşı bilir ki, həyat eyni rəngdə olsadı, yaşarı olmazdı. O, həyatı on müxtəlif rənglərin vəhdətində qavrayır və beləcə də qəbul edir.

Diqqətli oxucunun yadındadırsa, başlağa çəkdiyimiz mətləb sözlərində öz axarına qaytarmağa çağırır: «Portretin xronikadan görünən tərəfləri».

Xronika - xronikamı daqiq yazan müəllif və maraqlı tərəfin (burada Qu-

2. PORTRETİN XRONİKADAN GÖRÜNƏN TƏRƏFLƏRİ

Atası Məmmədqulu kişi və anası Mirvari xanım

nu dəyişməyə başlayır. Bəli, Qulu Məhərrəmi belə bir fəsnəvi sarayın övladlarıdır, - deyə düşünürük.

Bəlkə də, Qulu Məhərrəmi bütün ömrü boyu ölkə içində ad-san qazanmışdır, məaşi, dolanışığı düzəldikə düşüncü ki, bir vaxt kəndə qayıdacaq və o evi bərpə edəcək. Yəni düşüncəsində, beynində, fikrinə qurduğı, doğulub, dünyaya göz açdığı həmin sarayı öz meyarlarına uyğun yenidən quracaq. Bəlkə, bu, çoxdan olardı. Axı Qulu Məhərrəmi elə bir zaman gəlirdi ki, sözün həqiqi mənasında siyasi, mənəvi hazırlığı ilə tələməkmə fenomenal obrazı kimi göründü. Həmin dövrdə Qulu Məhərrəmi üçün həmin evi öz düşüncələrinə uyğun yenidən qurmaq elə də çətin olmasdı. Ancaq...

Artıq «Qarabağ» adlı ev ucmuşdu. Qarabağ xarabazarlığa çevrilməkdə idi, yağı ayaqlarının altında idi. Və bu zaman artıq Qulu çox yaxşı bilirdi ki, Zəngilanın quruluş çözüldəki o doğma sarayı bərpə etmək, yenidən qurmaq üçün təzədən Qarabağı qurmaq gərəkdir. Ən azı Qarabağı qurmaqdan ötrü Qarabağı yenidən qaytarmaq gərəkdir. Və Qulu Məhərrəminin savaşı Qarabağ uğrunda savaşa çevrildi. Onun yaradıcılıq yolunu, tələməkəndi xidmətlərini gözəlçirilmə öntündə cəmləndirəcək, həmin dövrü mümkün olan ki-nə lenti kimi geriyə çəkəcək, görürük ki, Qulu Məhərrəmi Azərbaycan tələmə-

ra aydınliq getirmək məharəti vardır. O, obrazlı dili, səmimiyyəti, təməşqəlləri inandırmaq bacarığı ilə seçilir.

Qulu Məhərrəminin rəhbərlik etdiyi «Səhər» kanalı ölkə telekanalında bu tipli verilişlər içərisində öz səviyyəsi ilə fərqlənir. Heç şübhəsiz, Qulu Məhərrəminin xarakterinə uyğun cəhətlər və veriliş də təsirsiz qalmayıb.

Mətbuatımızın 125 illiyinə həsr olunan «Ökinci», Azərbaycan istiqlalından bəhs edən «Müstəqilliyin» sənəddi filmlərinin çəkilişləri zamanı həm də onun klassik irsimiz və demokratik dəyərlərə necə böyük etimqlə yanaşmasının şahidi olmaq. Bizim jurnalistikamızın Qulu Məhərrəmi kimi pəşakar, ləyaqətli və elitir jurnalistə böyük öljəyəcək vardır». Xalq yazıçısı Anar qsa mətnin içərisində çox geniş mətləbləri ifadə edə bilib. Yəni, bu mətnin içindən öyrənirik ki, Qulu Məhərrəmi «Ökinci» adlı sənəddi filmin çəkilişləri zamanı yazıcının diqqət mərkəzində olub. Və yəqin görüb ki, Qulu Məhərrəmi klassika ilə müasirlərin sintezini yaratmaq baxımından hansı gəncdir.

Həyatımızın elə tərəfləri var ki, onu qürurla xatırlayırıq. Yəqin ki, elə tərəfləri də var ki, heç yad salmaq istəmərik. Amma Qulu Məhərrəmi fenomeninin əsl mahiyyəti bir-birinə zidd olan bu tərəfləri birləşməkdə gü-

Lu Məhərrəminin) şübhəsiz, diqqətdən kənarda deyil. Ən azı ona görə ki, xronikamın çap olunduğı dövrdə maraqlı tərəf iştirakçısıdır, öz diqqətini həyat yolu ilə bəli məqamların yazıya gətirilməsindən əsirgəmir.

Ölimizin altıncı olan xronika Qulu Məhərrəminin 50 illik yubileyi ətrafında ən azı 17 bündən əvvəl «525-ci qəzet» üçün hazırlanıb. Həmin xronikadan götürülmüş istinadları, mənbəni təkrar-təkrar göstərmədən dərəcə içərisində verəcəyik.

Maraqlıdır, demək olar ki, tərcümehi-yal - yaşam yolu, həyat faktları əsasında yazılmış xronikada ilk cümlə belədir: «O, müasir Azərbaycan jurnalistikasının tanınmış simalarından biri - teleaparıcı, şərhçi, siyasi əqidəsindən asılı olmayaraq hər kəsə və Azərbaycan ictimaiyyətinin qəbul etdiyi nüfuzlu ziyadər». Xronikam əvvəlinə daxilmüş olan bu cümlənin yazıldığı vaxtdan 17 il keçir. Nə dəyişib? Hansı meyar dəyişib? Bundan sonra Qulu Məhərrəminin həyatı növbəti münasibət burluqlarından necə keçib?.. ritorik sualdır. Cavaba ehtiyac yoxdur. Ən başcası ona görə ki, sonrakı zamanlarda Qulu Məhərrəmi bütün həyatını həsr etdiyi televiziya dünyasını itirəcək, cəmiyyətdəki nüfuzunu bir az da artıq qazıyacaq. Və bu gün Qulu Məhərrəmi qədar radio və televiziya jurnalistikası sahəsində nəzəri biliklər sistemini yaradan ikinci bir sima vaxtıdır. Əlbəttə, biz bütövlükdə nühiyyət deyirik. Radio və televiziyanın müxtəlif sahələrinə ad nəzəri biliklər verən ayrı-ayrı şəxslərin əsərləri var. Bunu inkar etmək olmaz. Ancaq radio və televiziya jurnalistikasını kompleks halında, bütövlükdə nəzəri biliklər sistemindəndən keçirib onu elm kimi arıya-ərsəyə getirmək hər kəsə nisib olmayıb. Axı radio və televiziya bu gün dünya insanının mədəni mühtini idarəetmə mərkəzidir. İstər dövizin lap ortasında olsun, istər dünyənin hansısa bir yəşil ədasında olsun, buzlaşlar arasında olsun - dölxi həyat, insanlar radio və televiziya yoxdur nişanəsi kimi baxır. Radio və televiziyanın ol-duğuyərdə insanlar özlərinə tok hesab etmirlər.

(Davamı 9-cu səhifədə)

(Əvvəlki 8-ci sənəfdə)

Bütün portret müəllifləri sonradan hansısa bir cizgini unudularına, hansısa bir rəngi düzgün vermədiklərinə görə mütləq təəssüf hissi keçirlər. Elə bir portret müəllifi tapıla bilməz ki, öz əsərinin qüsursuzluğu haqqında düşünsün. Yazı da belədir. Yazı sanki müəllifin ürayının başına sancılmışdır. O, ümid edir ki, növbəti bir yazısı ilə mütləq o tikani çıxaracaq. Ancaq yazı ərsəyə gəlir, tikani isə yənə yerində qalır və müəllif tikani çıxarmaq üçün təzədən yeni yazı yazmaq haqqında düşünür. Bəlkə, bu dəfə öz yazısı ilə o tikani çıxara bilər.

Qulu Mehərrəmliyin portreti haqqında yazı rəngləri ilə düşündə istər-istəməz, mündən asılı olmayaraq bu fikirlər xeyalından keçdi. Sonra nəyə təəssüf edəcəm, bu barədə düşünməli oldum.

Axı xronikada Qulu Mehərrəmliyin özünə Məkkə bildiyi, Qble sandığı kəndi haqqında bir kəlmə də yoxdur. Ələmin altında olan mənbələri vərəqləyirəm. Və yənə 2019-cu ildə "Kredo" qəzetinin nəşr olunmuş 45-ci sayı köməyimə çatır. Əvvəlcə "karima gəlir" demək istədim. Sonra düşündüm ki, artıq Qulu Mehərrəmliyin özünü də mübarizə apardığı dil təmizliyi üçün çalışmaq elə bizim də missiyamızdır. Bir sözlə, Qulu Mehərrəmli hansı kənddə doğulub? Həmin kəndin adını artıq çəkməmişəm. Daha rəsmi - vikipedik materiallara da baxmaq olardı. Ancaq tanınmış yazıçı Azad Qaradərəlinin Qulu Mehərrəmliyin kəndi ilə bağlı tarixi etüd məhiyyəti məlumatı oxucu üçün maraqlı hesab elədim: "...taxminən 300 il əvvəl, 1730-40-cı illərdə Məhəmmədbəyli kəndinin (bu kəndin də adı Cavanşir nəslindən olan Məhəmməd bəy Aşiqin adına bağlı idi) yaxınlığında yeni bir yaşayış məskəninə əsası qoyuldu. Qardaşlar (Qulu Mehərrəmliyin ulu babaları - Ə.X.) Arəzin o tayındakı Qaradağ mahalında yaşadıqları obanın adını bu yeni yaşayış məskəninə verdilər - Babaylı kəndinin bünövrəsi belə qoyuldu". Beləcə, esrlərə tarixi olan kəndin XX əsrin 53-cü ilin soyuq yayından bir il sonrakı dövüründə - Qulu Mehərrəmli "1954-cü ilin noyabrında Zəngilanda doğulub, Şuşa şəhər 3 saylı internat məktəbini bitirib". Xronika bizdən daha sürətli dir. Anadan oldu, uşaqlıq yaşını keçirdi, sonra Şuşa internat məktəbinə getdi, onu da başa vurdu. Amma necə gətdi, hansı səbəbdən gətdi, bu barədə heç nə yoxdur. Düşünmək qalır; həmin dövürdə kim istəməzdi ki, öz uşağını yaxınlıqda olan məktəbdə oxutmasın, öz gözünün qabağında böyütməsin. Görünür, həyatı zərurət xətt istəklərin üstündən asanlıqla xətt çəkir. Bəlkə də, Qulu Mehərrəmliyin taleyində, onun uşaq yaddaşında, bəlkə də, ağrı olacaq gücdə yaşayan hadisənin məhiyyəti onun ziyalı fənomeni kimi bünövrə tutmasında əsas olub. Nəyləmkə olar, beşən istəmədiyimiz, qəbul etmək üçün ağrındığımız həyat hadisəsi, əslində, həyatımızın özüdür. Nə üçün isə qəbul etməyə istəməzdi ki, öz uşağını işğaldan sonrakı həyatının ağırlıcağı işğallıqlarının bir vaxt ata-asından ayrılmış, doğma kəndindən qopmuş bir uşağın - internat məktəblisinin hansı nöstəli duyğularla yaşadığını təsvir etmək o qədər də çətin deyil. Fikrimdə ısrarlı deyiləm, amma hər halda düşüncəm ki, Q.Mehərrəmli üçün Şuşa motivi cıxışlarının nüvəsində bu nöstəli duyğuların təsiri olmamış deyil.

Beləcə, zaman ötdü, Q.Mehərrəmli orta təhsili başa vurdu və xronikada deyildiyi kimi "1973-cü ildə BDU-nun jurnalistika fakültəsinə daxil olub, oranın 1978-ci ildə bitirdi". Xronikada "bitirib" yazılmışdı, mən onu "bitirdi" sözü ilə əvəz elədim. Ən azı ona görə ki, mən də həmin dövürün gənciyəm və həmin zamanda mən Pedaqoji Universiteti artıq üç il idi ki, bitirmişdim. O dövürün havası, mühiti - hamısı yadımdadır. Köməksiz, dayaqsız birəcə addım da atmaq mümkün deyildi. Amma görün Q.Mehərrəmli oxuduğu dövürdə necə görünüb ki, bir internat məktəbinin məzunu olsa da, qələmi ilə nəzərləri özünə yönəldə bilib: "Tələbə vaxtından yazıları "Azərbaycan gəncləri", "Bakı", "Sovet kəndi" qəzetlərində, "Müxbir" jurnalında çap olunub, radioda tərcümə, reportaj və irihəcmli очерkləri səslənib. TV-nin "Günün ekranı", "Xəbərlər" programında (1977-78) maraqlı süjetləri gəldi". Mənim xronikadakı rəsmi məlumatları olduğu kimi yazıya gətirməyə ehtiyacım yoxdur. Sadəcə, məlumatların deqişliyi qorumaq, obrazın öz iştirakı ilə təsdiq olunmuş faktların

təkcə AzTV-dən ibarət deyil. 30 yaşlı gənc üzünə Yer kürəsini öz məntiqi ilə süll və müharibə dilemması qarşısında qoyan həqiqətləri demək cəsarətində danmaq mümkün olmurdu. Və xronikada bu fakt yeterincə aydın görünür: "Azərbaycan ekranında siyasi publisistikasının formalaşmasında xüsusi rolunu var. "Qitələr, hadisələr", "Azərbaycan dünyası meridianlarında" (1982-84), "Yer kürəsi: müharibə, yoxsa sülh" kimi publisistik verilənlərin redaktoru, aparıcısı və müəllifi olub". Dünya dəyişirdi, yəqin ki, Yer kürəsindəki global həyatın məhiyyətini öz düşüncələrilə şərh edən Qulu da bu dəyişməni çox yaxşı görürdü. O, bilirdi ki, dünya xəritəsi yenidən çəkiləcək. O, çox yaxşı görürdü ki, sablon, yazı üzərindən oxunan cümlələr ekran qabağında olanları ram edə bilirm.

Həmin ərsədə inanıram ki, Q.Mehərrəmli az qala dünyanı siləkləyən SSRİ kəmərinin miniq dalğalarını qürurla seyr edirdi. Çünki bu miniq dalğaları sözünü kağız üzərindən oxuyanların ərsəsinə sonu idi. Hazır mətlərlə bəşəqlərin iştirahı etmək, ən yaxşı halda hazır mətlərlə vəziyyəti kağız

üzübdə danışmaq gücü kifayət qədərdir, tükənməzdir. Fikirdən-fikrə keçmək, düşüncədən-düşüncəyə adlamaq, yeni maneəvlər onun imkanlarının nəhayətizliyi haqqında tam dolğun təsəvvür yaradır. Bu, Q.Mehərrəmliyin yaradıcılığının, şifahi nitq yaradıcılığının ən parlaq dövri idi. Bu, ziddiyyətlərin qarşı-qarşısı gəldiyi, həqiqətlərin yalanla, yalanların həqiqətlə qarşıdığı dövr idi. Belə bir zamanda zamanın "qoridi dünyünü"nü ağı və düşüncə ilə açmaq asan məsələ deyildi. Çoxları "qoridi dünyünü"nin kəsməyən tərfdarı idi. Amma Q.Mehərrəmli kimi ziyalılar ekran vastəsilə olsa da, cəmiyyətlə dialoqa girir, dünyünü qəti olsa da, açmaq vacibliyi tələq ediridilər. Çünki dünyünü kəsmək cəmiyyətdə zəncirvari nüvə reaksiyası yarada bilirdi. Yeni bu, elə ağrıya çevrilirdi ki, hətta həyatı bunu asanlıqla həzm edə bilməzdi. Doğrudur, sonrakı mərhələdə dünyünü kəsmək meylləri də oldu, keçmişdən gülə-gülə yox, ağrı ilə, faciə ilə ayrılmışın tərfdarları da çoxaldı. Amma bütün hallarda Q.Mehərrəmli kimi ziyalılar öz mövqələrində qəti idilər.

2. PORTRETİN XRONIKADAN GÖRÜNƏN TƏRƏFLƏRİ

tərifindən yan qaçmaq üçün istinada üstünlük verdim. Ən azı həm də ona görə ki, xronikada faktlar təxəyyüli əsaslanmış, deqişdir, zamana uyğun verilənlər adları, mətbuat orqanları, yazı nümunələri olduğu kimi xatırlanırlar. Bu da o deməkdir ki, Qulu hələ həmyaşlıqlarının oyanmadığı zamanda tam ayıq idi və artıq arenada görünürdü: "1978-ci ilin noyabrından AzTV-də çalışır. "Tədris" baş redaksiyasında redaktor, "Beynəlxalq həyat" redaksiyasında böyük redaktor, "Xəbərlər" redaksiyasında şərhçi və şöbə müdiri vəzifələrində çalışıb". Qulunun ulduzu vaxtından əvvəl parladı. qətiyyəyən bu hökmü bəxt anladı ilə bağlamaq düzgün deyil. Ən azı ona görə ki, Qulu həmyaşlıqları arasında çəvik düşüncəsi ilə fərqlənirdi. Və yənə ən başlıcası, düşüncülərini yazıya gətirə bilirdi. Bu da istər-istəməz həyata nihilist nəzərləri yanaşan ixtiyar sahiblərinə belə onu görməyə məcbur edirdi. Əslində, Qulunun görünməsi həyatı zərurət idi. Çünki onu göz qabağında görüncə-dövrünə danmaq mümkün deyildi.

Çiçəyinin burnu təzəcə cırtlayan bir gənc üzünə 80-ci illərin əvvəllərində dünyə hadisələri haqqında real düşüncələrle çıxış edə bilmək... bu, asan məsələ deyildi və istər-istəməz onun dinləyənler gündüzdür ki, Q.Mehərrəmli üçün dünya təkcə Sovet İttifaqından ibarət deyil. Və həm də

üzərindən oxumaqla şərh etmək təsir gücünü itirmişdi. İnsanlar - böyük kütlə axını özü ilə üzübüz danışan adamlar istəyirdi. Həmin dövürdə B.Vahabzadə, Anar, S.Rüstəmzadə və ən başlıcası, Aydın Məmmədov kimi fenomenlər axının qarşısına çıxmışda çətinlik çəkmədilər. Partiya funksionerləri isə ən azı çayxana siyasətçilərinin belə qarşısında duruş gətirə bilmir, gizlənməyə yer axtarırdılar. Onların ümumxalq məntiqinə söykənən tələblərinə partiya funksionerləri heç bir cavab verə bilmirdi, hətta bildikləri məsələni belə şərh etmək üçün qabağa dura bildirdilər, dizləri titəyirdi. Belə bir zamanda AzTV-də də müəyyən dəyişikliklər mənəvi tələbat kimi qarşısi alınmazlığı labid idi. Xronikada deyildiyi kimi "1991-ci ildə AzTV-də diktor institutunun ləğvi edildiyi dövürdə ekrana aparıcı kimi cıxan ilk jurnalistlərdəndir. Dila, müzəvva bələdliyi, sərbastlılıy və samimiliyi onu tez populyarlaşdırıb". Populist, populyar ifadələri kütlə axınının idarə olunmasında əsas rol oynayan simalardan obrazları üçün işlədirdi. Ancaq unudulurdu ki, zaman populist olsa belə, populyarlıq olsa belə, kütləvilikdən qaça bilmir, zamanın yeni yolu kütləvilikdən keçirdi. Televiziya isə birbaşa cəmiyyətdə, dünya ilə üz-üzə qalmaq cəsarəti hər kəsə yox idi. Bu, Q.Mehərrəmliyə ilk simalardan biri kimi göründü. Hiss olunurdu ki, onun

Belə bir dövürdə biz Q.Mehərrəmliyi yeni amplitudada görürük: "1993-95-ci illərdə aparıldığı "7 gün" analitik informasiya programı onu daha çox tanıdıb. Azərbaycanın ictimai fikrində bəhrən olduğu bir vaxtda efrə çaxın bu program obyektivliyi və qarşılıqlı yə, hadisələrə vicdanlı münasibətə yanaşması, aparıcısının yüksək pəşəkərliyi ilə də fərqlənirdi. Yeni, mükməll və rətili model olan "7 gün" teleməkənmizdə jurnalistikanın yeni prinsiplərinin təsdiqində həlledici rol oynayıb". Xronikanın səhifələrini çevirdikcə qərribə mənərə yaranır. gözəlrimizin qabağında Q.Mehərrəmliyin keçiydi mənavi inkişaf yolu, onun müvəttəssis kimi parlanmaq yolu açıq-aydın görünür. 90-cı illərin birinci yarısi. sözün həqiqi mənasında hər kəsin öz gücündə görüncə dövri idi. Hələ ki, qohumbazlıq, tayfabazlıq, tərətərgirlik üçün məqam yox idi. Belə bir dövürdə Q.Mehərrəmli bütün parlaqlığı ilə görüncüyü üçün siyasi elitanın, xüsusilə, diqqətini cəlb edirdi. O, fikir və düşüncələrində həqiqətə söykəndiyi üçün bütün opponentlərini məğlub vəziyyətinə qoymuşdu. Ona görə də siyasi lider olaraq H.Əliyevdən də diqqətini cəlb etmişdi və haqlı olaraq cəlb etmişdi. Əslində, biz mənəvi müstəqilliyimiz Q.Mehərrəmli kimi ziyalıların gücü ilə tomin edirdik. Və bu gücü global düşüncə sahibi H.Əliyevin görməsi qətiyyəyən təsədufi deyildi. Elə ona görə də həmin gərgin zamanlarda dövlət başçısının xarici səfərlərdə müşayiət etmək imkanı qazanmışdı Q.Mehərrəmli. İlkdəxilli tədbirlərdə də siyasi liderin həmişə diqqətində idi. Biz Q.Mehərrəmliyi fotoxronikada, həmin dövürdə siyasi liderlə məşahibə alan, onunla məşahibə olan vəziyyətlərdə təkrar-təkrar görürük. Bu, o deməkdir ki, Q.Mehərrəmli siyasi elitanın təkcə mənavi etibarını yox, həm də siyasi etibarını qazanmışdı.

...Portretin görünən tərəfləri çoxdur. Sadəcə görmək istəyən olsa...

(Davamı var)

Əli Rzə XƏLƏFLİ
21.07.2021